

ומכל מקום מוכח מכאן שאין איסור להקדים נישואי קטנה לגדולה, אף לכתחילה. [ואף שרבנו תם הורה שהמקדש בסתם, יש לחוש לגדולה, משום שלא יעשה כן במקומנו להקדים הצעירה — זהו משום שכך דרך העולם, וכששתיהן בוגרות או קטנות — אך אין משום איסור בדבר]. (שו"ת אגרות משה אה"ע ח"ב א. וע' אילת השחר).

ע"ע לעיל בדף נא במובא מהחזו"א (לה, ג), בבאור סברת 'לא שביק'.

דף טו

'התם בלישנא דעלמא קמיפלגי, מר סבר עד פני הפסח — עד קמי פיסחא, ומר סבר עד דמיפני פיסחא' — ומעתה אין צורך לומר מחולפת השיטה, שהרי במשמעות הלשון הם חולקים ולא בשאלת נחית אינש לספיקא. ואולם הרמב"ם פסק כפי מה שהפכנו השיטה, כי כן נקטה הסוגיא בנדרים (עפ"י רמב"ן ורשב"א).

'אלא כופין — אמאי, אמר לא ניחא לי דאיתסר בקריבה?' — אבל לולא טענה זו מובן שכופין, שהרי זו נהנית וזה לא חסר, וכופים על מדת סדום (עפ"י הר"ן). ואכן, אם אין לה קרובות, וגם לא יהיו לה בעתיד, כגון שאינה ראויה לילד — יכולים לכפות עליו לתת גט (ע' אילת השחר). או באופן שבין כך הוא אסור בקרובותיה מסיבות אחרות — כופין על מידת סדום, ליתן לה גט. (ע' פס"ד רבניים, כרך ד, עמ' 245–250).

מכאן מבואר שכשמצריכים לאדם ליתן גט, הרי הוא נאסר בקרובות גרושתו. אך יש סוברים שבמקום שנתינת הגט אינה אלא לרווחא דמילתא ולא מן הדין — שונה הדבר. ע' מרדכי; רמ"א יו"ד מח; חלקת מחוקק ובית שמואל שם; שער המלך אישות ט, טו ד"ה קדשתני. וע"ע על שיטות הפוסקים בזה ובאור הסוגיא ב'פסקי דין רבניים' כרך ו, עמ' 365, 368–9.

(ע"ב) 'זגובה כתובתה מן החבילה... היכי דמי, אי דאית ליה סהדי להאי ואית ליה סהדי להאי, מי מצי אמרה אלו שני עבדי וחבילה שלי?...' — ואין לומר שגם לה יש עדים האומרים כדבריה [ובכל זאת צריכה שני גטין, כדין שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה, הרי זו לא תנשא], כי אז היה צריך לומר בברייתא שהיא משחררת את שניהם. וגם הם צריכים ליתן גט זה לזה, כאשר יש לכל אחד עדות על טענת העבדות [כי כיון שאינם מוחזקים בכשרות, חוששים לעבדות אף בתרי ותרי]. (עפ"י רמב"ן).

— זה שיכולה לגבות מן החבילה כשיעור כתובה ואינה גובה יותר, אף על פי שכל אחד מהם מודה שחייב לה כתובה, ומדוע שלא תגבה מכל אחד מהם כדי כתובה ממנו? — משום שגם היא הלא מודה שאין אחד מהם בעלה ואין לה דין כתובה. והרי זה דומה לאומר לחבירו חייב אני לך מנה, והלה אומר אינך חייב לי כלום, שהראשון פטור, כיון שאין לו תובע. ואולם כדי כתובה יכולה

לגבות מן החבילה, משום טענת 'מה נפשך' שיש לה על החבילה, כי לפי טענת שלשתם מגיע לה לפחות כשיעור כתובה מן החבילה (עפ"י הריטב"א).

זו גם הסיבה שאין לדון כאן מצד 'טענו חייטים והודה לו בשעורים' שפטור אף מן החייטים — כי כאן ישנו 'ממה נפשך' כלפי החבילה, כאמור. וגם אין אחד מהם מוחזק בה. (עפ"י חזו"א. וע' בקצות החשן פהו, ובגליונות הקה"י שם) ובנתיבות שם. וע"ע באילת השחר.

לפרש"י, שאלת 'אי דאית ליה סהדי... מי מצי אמרה...', מוסבת על מותר הכתובה בלבד. ומבואר בדבריו שכתובה יש לה. ואמנם, הריטב"א בהתאם להסברו האמור מפרש שהשאלה היא גם על הכתובה עצמה (וכן פרש הרש"ש), כי כשיש להם עדים בטלה טענתה מכל וכל, ושוב אינה יכולה לבוא בטענת 'מה נפשך', והרי היא מודה שאף אחד מהם אינו בעלה ואינם חייבים לה כתובה.

ז'תסברא, עד אחד בהכחשה מי מהימן' — יש שכתבו לדייק מדברי רש"י כאן, שהכחשת הבעל-דין בעצמו אינה מועילה כנגד העד, או אולי היא מועילה רק כלפי עצמו, אבל כלפי אחרים אינו נאמן להכחיש את העד, ולכן הקרובים יהיו אסורים בה על סמך עדות העד. ורק עד אחר בכחו להכחיש את העד.

ואולם השער-המלך (אישות ט, לא) הוכיח שבדבר-שבערוה, כיון שאינו פחות משנים, אפילו בעל הדבר נאמן להכחיש את העד. (ע' ברמב"ם שם ובשו"ת מהר"ם פאדוה — לו; ב"י ושאר פוסקים — יו"ד קכו; מחנה אפרים עדות י; שו"ת הרא"ם ח"ב ל — מובאים בשעה"מ שם. וע"ע בשעה"מ הל' שגגות ג, ב; פסקי דין רבניים' כרך י עמ' 324).

'מאי דעתך, דילפת דבר דבר' מממון, אי מה להלן הודאת בעל דין כמאה עדים דמי אף כאן הודאת בעל דין כמאה עדים דמי? אמר ליה: התם לא קא חייב לאחריני הכא קא חייב לאחריני... לא איברו סהדי אלא לשקר' — יש לשאול: כיון שדין עדים בדבר-שבערוה, מממון הוא נלמד, נאמר אם כן שכשם שבממון מתקיים כל דבר ללא עדים, ולא נצרכו העדים אלא בשביל השקרנים והטועים, כך יהא גם בדבר שבערוה, ומדוע ללא עדים לא חלים הקידושין כלל, הגם ששניהם מודים בו?

דרכים שונות נאמרו בהסבר ענין זה; —

הפני-יהושע כתב: מקור ענין זה שאין הקידושין חלים ללא עדים, לא מן הכתוב הוא נלמד אלא מצד הסברא, שכיון שיסוד הקידושין ומהותם 'דאסר לה אכולי עלמא כהקדש', אם כן אי אפשר להחשיבה למקודשת רק כלפי עצמו ולא כלפי אחרים, שאין קידושין לחצאין, וכל קידושין שאינם אוסרים אותה על אחרים אינם קידושין כלל. מה שאין כן עניני ממונות, ניתנים לחלק דינם בין בעלי הדבר לשאר העולם. (וכ"כ סברא זו באגרות משה אה"ע ח"א פה. ובקהלות יעקב כאן הביא סמך לדבר מדברי הרמב"ם (גירושין א, ג). והוסיף טעם — מצד דין 'כריתות' השייך גם בקידושין, ע"ש. וע"ע חזו"א אה"ע ק, מ. ולעצם סברת הפני-יהושע, שאין שייך קדושין שאינם אוסרים — ע' במובא לעיל דפים ב יד).

והקצות-החושן (רמא, א), דרך אחרת לו: אכן גם בממון צריכים עדים לקיום הדבר, אלא שבהם מועילה הודאת האדם על עצמו כמאה עדים, כאילו יש עדים ממש. ונלמד הדבר מכי הוא זה — נתנה תורה נאמנות מוחלטת לאדם בדברים שבממון, כשמעיד לחיוב עצמו. משא"כ בעריות אין דין זה של נאמנות כעדים, אלא מדין 'שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא'.

- א. ע"ע: קצות החושן מב, א; צ, ז; אבני מילואים לא, ד — על עדי ידיעה ועדי ראיה. וע' בחידושי הגרנ"ט — גיטין, סב.
- ב. על שיטה זו הקשו האחרונים (ע' קה"י ואיה"ש) מקנין שנעשה ע"י שליח ללא עדים, שהרי אין כאן לא עדים ולא הודאת בע"ד — האם נאמר שלא חל? אתמהה.
- ובקהלות יעקב (מו) באר על פי דברי הרשב"א כאן; לא הוקש דבר שבערוה אלא לממון כזה שיש בו צד חובה לאחרים, שהרי בעריות לעולם יש חובה לאחרים. ואכן בדין ממוני שיש בו חובה, צריך עדים לקיום הדבר, כדלפינן על פי שנים... יקום דבר. ורק ממון שאין בו חובה לאחרים, אין צריך לו עדים, כדלפינן מכי הוא זה.
- (מה שהעיר בקה"י על הקצות שציטט בשם הרשב"א והשטמ"ק 'הכחשה', שאמנם כן הוא בשיטה אבל ברשב"א לפנינו איתא 'חובה', ע"ש — יש להעיר שברשב"א להלן (סו). נמצא לשון 'הכחשה', וע"ש בהערות המהדיר, שאותו קטע אינו מופיע בכת"י.
- יש להעיר עוד מדברי הקצות (צט סק"ב) שבממון צריך שני עדים כשחב לאחרים, גם במקום שאין חשב לקנוניא. ע"ע באור שמח (אישות ט, טו) שהאריך בענין זה. וע"ע: נתיח"מ לו, י; זכר יצחק סו; שערי ישר ז, ג; אג"מ אה"ע ח"א פב, ג.

ליקוטים מפוסקים אחרונים

המקדש בעד אחד'... —

העולה מן הסוגיא שלכלל הדעות מלבד דעת רב פפא, ורב יהודה שחכך בדבר, אין חוששין לקידושין שנעשו בפני עד אחד, אפילו שניהם מודים. [לפירוש תורי"ד (סו). אף אביי סובר חוששים לקדושין. אבל התוס' (שם) חולקים].

ואף רב פפא לא אמר בדרך ודאי, אלא 'חוששין' — מספק. (אגרות משה אה"ע ח"א פה). ויש אומרים שאף רב פפא לא אמר אלא מדרבנן (ע' תשב"ץ; חדושי מהרי"ט; נובי"ת אה"ע עה). ויש מי שיצא לחדש שלא אמר רב פפא אלא כאשר ייחדוהו האיש והאשה לעד, שהרי זה כקבלוהו עליהם כשנים, וזהו כוונת הגמרא 'שניהם מודים'. (עפ"י נוב"י שם).

וכתבו רוב הפוסקים שאין לחוש לקידושין. ואולם הרמ"א פסק (אה"ע מב, ב) שיש לחוש לדעת היראים שפסק כרב פפא. (וכתב שם הגר"א: "וכבר כתב הרשב"א שיחידאה הוא הסמ"ג וכל הפוסקים חולקים עליו, ולית דחש לה"). ואף לדעת המחמירים, כתבו הפוסקים: זהו דוקא כששניהם מודים לדברי העד. (רמ"א שם. יש שכתבו שאם אחד מודה ואחד מכחיש, המודה צריך לחוש לקדושין. ויש אומרים שאין צריך. ע"ש בחלקת מחוקק ובית שמואל; משיב דבר ח"ד לב).

ובמקום עיגון ודוחק — כתב הרמ"א — יש לסמוך על המקלים. וכן נוהגים. (ודוקא במקום עיגון ודוחק, אבל לא בלאו הכי. ע' משיב דבר שם. ואפשר שהוא הדין כל שהמקדש אינו בפנינו ואי אפשר לשאלו אם מוכן לגרשה בנקל. ע' נובי"ת אה"ע עה).

והרבה פוסקים כתבו שאין לחוש להצריכה גט, ונהגו על פיהם בכמה קהילות ספרד. (ע' בשו"ת יביע אומר ח"ד אה"ע ה, ד וח"ו אה"ע ו, ב ואילך, בהרחבה).

ויש לסמוך — אפילו שלא במקום הדחק — על דעת הפוסקים שאם האשה אומרת שלא כיוונה לשם קידושין, שאין לחוש לקידושין. (ע' נובי"ת אה"ע עה; אגרות משה אה"ע ח"א סו"י פב. וע"ש עוד בסימנים

פד פה. וכן נפסק ב'פסקי דין רבניים' כרך י' עמ' 324. וכדעת רוב בנין ומנין של הפוסקים — ע' אוצר הפוסקים מב סקכ"ב.

וכשמלבד העד הזה ישנו 'עד ידיעה' [היינו, שלא ראה ממש את מעשה הקידושין אלא מעיד מתוך הנסיבות] — יש מקום לחוש לצרפו עם עד הראיה — ע' שו"ת רעק"א החדשות, נה; אחיעזר ח"א כד).

ומוסכם אצל האחרונים, שעד הפסול לעדות או קרוב — אין חוששין לקידושין, שהרי רש"י כתב הטעם שעד אחד נאמן לדעת הסובר כן, משום שגם בממון נאמן העד לחיוב שבועה. והרי רק עד כשר מחייב שבועה, ולא פסול. (ע' בזה בזכר יצחק יח, א ב. וע"ע: אג"מ אה"ע ח"א פב, יג; פד פה; פס"ד רבניים — כרך א עמ' 22–20; כרך ז עמ' 281, 285).

ומבואר בגמרא וברש"י, וכן כתבו הפוסקים, שדוקא בעד אחד, אבל קידושין שנעשו בינו לבנינה ללא עדים, גם אם שניהם מודים לדבר — אין חוששין לקידושין — לדעת הכל.

דף טו

'מאי לאו אי מהימן עלך דלאו גולנא הוא' — לכאורה אין זה תלוי בו, אם מאמינו או חושדו בגזלנות, אלא תלוי אם יש עדים שהוא גולן, ואם לאו — הרי הוא כשר ככל אדם? — מבואר שאף לאביי, נאמנותו של העד נובעת מכך שהבעלים בשתיקתו האמינוהו, הגם שאינו משוכנע בצדקת דבריו באופן מוחלט 'כבי תרי' — אבל נותן לו נאמנות כלשאר עד כשר. ודי בזה לדעת אביי גם בדבר־שבערוה, כדי לחוש לדברי העד. אולם אם אינו נאמן עליו כלל — גם אביי מודה שאינו חייב לחוש לדברי העד, אעפ"י שאין עדים שהוא פסול. [ויש לפרש 'דלאו גולנא' כמו 'ולאו גולנא', כדמצינו בריש ביצה ובכמה מקומות בלשון המשנה]. (אגרות משה יו"ד ח"א סה.ה. וע' גם בשו"ת משיב דבר ח"ב ד ד"ה איברא).

זבחותיה היה שמח שמחה גדולה וקרא לכל חכמי ישראל... ויאמר יהודה בן גדידיה לינאי המלך: ינאי המלך, רב לך כתר מלכות, הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן... — הראשונים דנו מדוע לא מיחו בינאי בכל אותן השנים ששימש בכהונה גדולה (ע' ברכות כט.), ומה ראו על ככה להוכיחו רק על ענידת הציץ?

הרמב"ן והריטב"א כתבו שאפשר שהיו יודעים שיש עדים המכשירים אותו, ולפיכך לא רצו לערער עליו מספק, אבל כשראו שעשה שלא כהוגן בלבישת הציץ מחוץ למקדש, ואסור הדבר מדרבנן, ועוד שהיה בשעת אכילה ושכרות — לפיכך הקפיד אותו זקן ואמר לו להניח כתר כהונה. הרשב"א הקשה על תירוץ זה, הלא משמע שטעם המחאה היה משום שביית אמו ולא מטעם אחר. ועוד הקשו, כיצד נכנסו לספק-סכנה, שמא יכעס ויהרגם, כפי שאכן קרה? ויש שכתבו [בישוב שתי הקושיות], משום שאותה שעה שעת שמחה והודיה היתה, על כן סבר אותו זקן שראויה היא השעה להעיר, אולי יקבל. אלא שמצד לשון-הרע שנכנס בו בינאי, עשה מה שעשה. (ע' רשב"א ומהר"י בירב. וע"ע בפני יהושע וטל תורה).

'רב לך כתר מלכות, הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן' — משמעות הלשון, דיינו שאיננו מקפידים לערער על כתר מלכות, אבל הנח כתר כהונה לאחרים. ואכן מצד הדין כל מי שאינו מן המשיאים

נפשיה לספיקא, וודאי הזכיר שם גדולה על הגדולה ביותר, שאם ישתכח הדבר שלא יהא בספק. (עפ"י גמרא לעיל נא:).

ג. רבי מאיר סבר אדם מכניס עצמו לספק, ורבי יוסי סבר אין מכניס עצמו לספק וכוונתו רק על המשמעות הודאית.
הלכה כרבי יוסי, כאמור.

דף טה

קלו. מה הדין באופנים הבאים?

א. האומר לאשה קדשתיך והיא אומרת לא קדשתני. וכן להפך.
ב. 'קדשתיך' — 'לא קדשת אלא בתי'; 'קדשתי את בתך' — 'לא קדשת אלא אותי'.
ג. המקדש בעד אחד.
ד. שנים שבאו ממדינת הים ואשה עמהם וחבילה עמהם. זה אומר זו אשתי וזה עבדי וזו חבילתי, וכן אומר חברו, זו אשתי זה עבדי וזו חבילתי. והאשה אומרת אלו שני עבדי וחבילה שלי.

א. האומר לאשה קדשתיך (בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים) והיא אומרת לא קדשתני — הוא אסור בקרובותיה, שעשאן על עצמו חתיכה דאיסורא בהודאתו. והיא מותרת בקרוביו, שאינו נאמן לאסרה, ואין צריכה הימנו גט.

היא אומרת קדשתי והוא אומר לא קדשתיך — היא אסורה בקרוביו, וכן אסורה לכל העולם עד שיתן לה גט, והוא מותר בקרובותיה. [ואעפ"י שאילולא קים לה בדבר לא היתה אוסרת עצמה, אעפ"י כ' אינה נאמנת לאוסרו]. ומבקשים ממנו ליתן לה גט כדי להתירה אבל אין כופים אותו, שהרי בנתינת הגט הוא נאסר בקרובותיה. ואם נתן לה גט מעצמו — אמר רב: כופים אותו ליתן כתובה, שגילה בדעתו שקידשה (וארוסה יש לה כתובה. (רש"י ותוס'). ויש פוסקים שאין לה, ומדובר כאן כשכתב לה כתובה. (רמב"ן ושאר פוסקי ספרד).

א. האחרונים הוכיחו מכמה מקומות שדין 'שויא אנפשיה חתיכא דאיסורא' — דין תורה הוא.

(עפ"י נודע-ביהודה תנינא אה"ע כג; פרי מגדים (יו"ד א שפתי דעת לד). וכן מבואר בקצות החשן (לד, ד) ובשבות יעקב — ח"א צג).

ב. אמרה נתקדשתי בפני פלוני ופלוני, ובאו אותם עדים ואמרו שלא נתקדשה בפניהם — נסתפק מהריב"ל אם אסורה משום 'שויא אנפשיה חתיכא דאיסורא' אם לאו. (המשנה-למלך (אישות ט, טו) פשט מתשובת הרשב"א לענין טבה שאסורה. ובספר 'אמת ליעקב' כאן דחה הוכחתו, כי שונה קדושין שבלא עדים אינם קדושין כלל, והרי בהכחשת העדים הריהי כאומרת קדשתי בלא עדים).

ב. האומר לאשה קדשתיך והיא אומרת לא קדשת אלא את בתי — הוא אסור בקרובות גדולה ומותר בקרובות קטנה, ושתייהן מותרות בקרוביו, (ואין האם נאמנת כלפי בתה כלל, אף לא מדרבנן).
האומר לאשה קדשתי את בתך והיא אומרת לא קדשת אלא אותי — הוא אסור בקרובות קטנה ומותר בקרובות גדולה. הקטנה מותרת בקרוביו והגדולה אסורה בקרוביו.

ג. אמר רב יהודה: המקדש בעד אחד אין חוששים לקידושו. וחכך רב יהודה אם שניהם מודים בדבר, האם חוששים לקידושוין אם לאו. 'אין ולא ורפיא בידיה'. רב נחמן בשם שמואל ורב יצחק בר שמואל בר מרתא בשם רב אמרו: אפילו שניהם מודים אין חוששים לקדושוין (וכן נמסר על ידי רבה בר רב הונא בשם רב או בשם רבי. וכן אמר רב כהנא). רב פפא אמר: חוששים לקדושוין. רוב ככל הפוסקים נקטו שאין חוששים לקדושוין. ואולם הרמ"א (מב, ב) כתב להחמיר לדעת הרא"ם הפוסק כרב פפא לחוש לקדושוין כששניהם מודים, אם לא במקום עיגון ודחק.

ד. שנים שבאו ממדינת היום ואשה עמהם וחבילה עמהם, וכל אחד טוען על האחרים שהם שלו — מתבאר מתוך הסוגיא שאם יש שני עדים עם זה ושני עדים עם זה שזו אשתו וזו חבילתו — בטלה טענתה. א. באופן זה צריכה גט מכל אחד מהם. וגם אם יש עדים אחרים האומרים כדבריה, לא תנשא ללא גט, וכדין 'תרי ותרי'. וצריכה ליתן להם גטי שחרור. וכן אם יש להם עדים גם על טענות העבדות, צריכים הם גט זה מזה (רמב"ן).

ב. מרש"י משמע שאם יתנו לה שניהם גט, הרי זו גובה מהחבילה כנגד כתובתה [הסכום הנמוך מבין שניהם]. ובריטב"א מבואר שבטלה טענתה מכל וכל, שהרי היא מודה שאף אחד מהם אינו בעלה, ואין יכולה לבוא בטענת 'מה נפשך' כל שהעדים מכחישים דבריה. ג. נתן אחד מהם גט שחרור לחברו והלה קיבל, הרי הודה שהוא עבדו ואינו נוטל כלום מהחבילה. אבל אם שלשתם קבלו גט משלשתם, הרי שלשתם הכחישו טענתם הראשונה לפיכך שלשתם שוים בחבילה (רמב"ן).

לזה עד אחד ולזה עד אחד — הרי כאן עד אחד בהכחשה ואינו נאמן (ואין כאן אפילו חיוב שבועה. רש"י). והרי זה כמי שאין עדים כלל. הלכך האשה מותרת בלא גט, שהרי אין נאמנים לאסרה. ואם באה לגבות כתובתה צריכה שני גטין והרי היא גובה כתובתה מן החבילה, לרבי מאיר שאמר מטלטלין משתעבדים לכתובה.

והמותר בחבילה על הכתובה — הרי זה כממון המוטל בספק, ויחלקו בין שלשתם או שתהא מונחת עד שיבא אליהו. (עפ"י רש"י ורמב"ן). ודעת הר"י ברגלוני שאין לה יותר מכתובתה כלום. והרמב"ן תמה על כך.

דין המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק — יתבאר א"ה בגטין פא.

קלו. חלוקת נכסים או קנין, שנעשו ללא נוכחות עדים — האם יש להם תוקף? ומה הדין בדבר שבערוה? כך אמר רב אשי לבני רב מרי בר איסור שחלקו נכסיהם בינם לבין עצמם: לא הצריכה תורה עדים בדיני ממונות אלא משום השקרנים, אבל לא עצם החלוקה. וכן הדין בקנין, הרי הוא מועיל ללא שני עדים. (רי"ף; תוס'). ואין הדבר דומה לדבר שבערוה שצריך שנים לקיום הדבר, כגון בגטין ובקדושוין, ואף על פי ששני עדים בדבר שבערוה נלמדו בגזרה שוה דבר דבר מממון — משום שאין מועילה הודאת בעל דין במקום שחב לאחרים, והרי בגטין וקדושוין לעולם יש חובה לאחרים, שלא כבדיני ממונות.

דפים טה — טו

קלח. מה הדין במקרים הבאים?

א. עד אחד אומר אכלת חלב — והלה שותק; נטמאו טהרותיך — והלה שותק; שורך נרבע — והלה שותק.

ב. עד אחד אומר 'אשתך זינתה' והלה שותק.

א. אמר אביי: אמר לו עד אחד אכלת חלב / נטמאו טהרותיך / שורך נרבע ונפסל לקרבן, והלה שותק — נאמן. [אבל אם מכחיש את העד — אין העד נאמן].

א. לדברי התוס' (וכן הסכים הר"ן) מדובר כשהעד אומר שארע הדבר באופן שהיה לו לידע, וכגון שאמר לו נתנסך יינך בפניך, הלכך בשתיקתו הרי הוא כמודה לו, אבל בלאו הכי, או שאמר 'איני יודע' — אין העד נאמן לאסור על חברו או לחייבו קרבן. והרמב"ן והרי"ד והרישב"א חולקים וסוברים שאפילו אין הלה שותק אלא אומר 'איני יודע' וכד' — נאמן העד לאסור את המותר, כל שאינו 'דבר שבערוה'.

וכתב הרי"א ז"ל, שאם אין הדבר מתקבל על לבו ואינו מאמינו, אעפ"י שלא היה שם — אין חברו נאמן לאסור עליו. (וכן הוא בטור יו"ד קכז, א וברמ"א). ואם בלבו הוא מאמינו ורק אומר בפיו איני מאמינך — אין להקל בשאר איסורים מלבד ביין נסך (עפ"י רמ"א שם).

ב. עוד כתבו התוס' שבאופן שהלה שותק, נאמן העד אפילו אין הדבר בידו, כגון אכלת חלב ושורך נרבע. ואם הדבר בידו [ולרבא (בגטין גז) אפילו אין בידו עתה אך היה בידו מקודם. (וכן הלכה)] — נאמן אפילו אין הלה שותק. (וכן נפסק בשלחן ערוך — יו"ד קכז, א. ואפילו במכחישו).

ואם אדם זה סומך על העד, כגון שעשאו שליח, או שהעד נאמן עליו כשנים, אפילו אין הדבר בידו והלה אינו שותק — נאמן.

ובדבר שיכול להתברר, צריך לחוש לדברי העד ולברר, ואפילו אינו בידו ואין הלה שותק, ואפילו עד אחר מכחישו (תוס', ומובא בב"י וברמ"א יו"ד קכז, ג. וכ"פ הש"ך. ודוקא בדבר שיכול להתברר לאלתר. ע' חות יאיר קיג).

ב. עד אחד שאמר אשתך זינתה, והלה שותק — אביי אמר: נאמן לאסרה עליו. רבא אמר: אינו נאמן, שאין דבר שבערוה פחות משנים. (וכן הלכה. פוסקים).

הרשב"א צדד לומר (לפי תירוץ אחד) שאף אביי לא אמר אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא מודה שאין דבר שבערוה פחות משנים.

היה הבעל מאמינו לעד זה כשנים — אסור בה אף לדברי רבא.

א. מדובר כשבא לצאת ידי שמים. וחייב להוציאה וליתן לה כתובה. (עפ"י רי"ף ועוד. והכוונה שמחויב חיוב גמור בידי שמים אלא שאין ב"ד יכולים לכופו שהרי יכול לומר איני מאמינו. עפ"י ט"ז קטו סקי"א; משיב דבר ח"א כה).

ואין חילוק אם היה העד איש או אשה (רמב"ם אישות כד, יז).

ב. 'מאמינו' היינו שמאמין לו עד כה בכל דבריו, [ואז מחויב להאמין אעפ"י שאינו רוצה להאמינו], אבל אם אינו מאמין לו בשאר דברים כבי תרי רק בדבר זה משום שבלא דבריו היא נחשדה אצלו קצת — לא נאסרה עליו משום כך. (ע' רמ"א קטו, ז; משיב דבר ח"ב א).

- ג. יש סוברים שיכול הבעל להשביעה בנקיטת חפץ שלא זינתה, קודם שמגבה כתובתה (מ"מ שם). ויש חולקים (כס"מ).
- ד. יש אומרים שאפילו מאמינו אינו חייב להוציאה אלא כשהאשה שותקת (ע' בית יוסף אה"ע טו, ו-ז). ויש אומרים אפילו היא מכחשתו (עפ"י רבנו תם גטין נד; אור זרוע ח"א תרטז; ב"ח ופרישה קעה, ח. וכן משמע פשט דברי הרמב"ם — אישות כד, יז).
- ה. יש אומרים שלאחר תקנת רבנו גרשום מאור הגולה, האומר אשתי זינתה אין יכול לאסרה עליו, כי שמא עיניו נתן באחרת. ועל כן יש לנדודת את האוסר אשתו עליו ומגרשה בעל כרחו, שהרי סוף סוף מבטל תקנת הגאון. (מובא בהגהות אשר"י).

[אם אינו שותק — אין העד נאמן לאסרה עליו אפילו לאביי, מלבד לאחר קינוי וסתירה, נאמן העד לאסרה על בעלה, ואפילו הבעל מכחיש. (עפ"י סוטה ג; תוס' כאן ושם). שאר פרטים בדיון עד אחד לאחר קינוי וסתירה — נתבאר בסוטה ב].

דף טו

- קלט. א. ינאי המלך ממלכי בית חשמונאי — האם היה כשר לכהונה?
 ב. שני עדים שהעידו על אשה שנשבתה ונישאת לכהן, ושנים אחרים מכחישים ואומרים שלא נשבתה — מה דין הבן?
 ג. עד אחד שהעיד על אשה שנשבתה ונישאת לכהן, מה דין הבן? וכן עד המעיד על פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה — מה דינו?
 ד. כהן שהיה עומד ומקריב במקדש, ונודע שהוא בן גרושה או שהוא בעל מום או שהוא טמא — האם עבודתו פסולה?
 ה. מגורת מים שהיתה בחזקת שלמה וטבלו בה טמאים ונמדדה ונמצאת חסרה, מה דין הטהרות שנעשו על גבה?
 א. ינאי המלך, אף על פי שהיה ממשפחת כהנים, היו חכמי ישראל מוחים בהנהגתו בכהונה, כי היו אומרים עליו אמו נשבת במודיעין והרי השבויה פסולה לכהונה וכשנשאה אביו נמצא הבן חלל. ויבוקש הדבר ולא נמצא (שעד אחד העיד שנשבת ושני עדים הכחישוהו (לאביי). או ששני עדים פסלוהו ואחר כך הוזמו או העידו עדים ששפחה הכניסו תחתיה לשבאים, ואותה הצילוה עד שלא נתיחדה בלא עדים. כן פרשו לרבא). ובשל כך הרג לחכמי ישראל.

[לדברי אביי (בברכות כט. ע"ש ברש"י) הוא ינאי הוא יוחנן, ששימש בכהונה גדולה שמונים שנה (בריטב"א כאן איתא: ארבעים) עד שנעשה לבסוף צדוקי. ומבואר בגמרא (שם) שהיה רשע מעיקרו ונעשה צדיק וחזר לרשעתו].

- ב. לפרש"י ותוס' מבואר בסוגיא ששני עדים שאמרו נשבתה ושנים מכחישים אותם — הולך אינו כשר לכהונה.
 רש"י מפרש שהאם בעצמה, אילו היינו דנים עליה, היתה כשרה לכהונה. אבל כשהנידון